

 <p>ЦДУ Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка</p>	Силабус навчальної дисципліни			
	Природно-заповідні території			
	<i>Вибірковий компонент</i>			
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка			
Спеціальність	014.07 Середня освіта (Географія)			
Освітня програма	«Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота»			
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)			
Форма навчання	денна			
Курс	II			
Семестр	III			
Обсяг дисципліни	Кредити	3	Години	90
	Лекційні			20
	Практичні/семінарські			14
	Лабораторні			-
	Самостійна робота			56
Семестровий контроль	залік			
Викладач	Онойко Юрій Юрійович, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та соціальних наук			
Контактна інформація	geograf.cuspu@gmail.com			
Кафедра	кафедра філософії та соціальних наук			
Факультет	факультет психології та історії			
Предмет навчання (Що буде вивчатися)	<p>Об'єктом вивчення є природно-заповідні території. Предметом навчальної дисципліни є аналіз теоретичних та практичних питань збереження та відновлення геокомплексів та їх компонентів на природно-заповідних територіях.</p> <p>Головною метою курсу є ознайомлення студентів із основами організації та функціонування заповідної справи в світі та Україні, класифікаціями заповідних територій і об'єктів, основними функціями, завданнями, функціонально-територіальною структурою та особливостями просторової організації мережі окремих природо-заповідних територій нашої держави в цілому, Кіровоградщини зокрема і світу загалом.</p>			
Мета (Чому це цікаво/потрібно вивчати)	<p>Вивчення курсу «Природно-заповідні території» має важливе значення у підготовці студентів-географів. Відповідні знання наукових, правових, організаційних, управлінських та інших основ функціонування природно-заповідних територій необхідні майбутнім фахівцям для грамотного вирішення питань, що постануть перед ними в їх професійній діяльності. А вчителям географії знання про природоохоронну</p>			

	<p>діяльність та про різноманіття природно-заповідних територій допоможуть правильно організувати процес екологічної освіти і виховання учнів.</p> <p>Особлива увага акцентована на теоретичних та практичних аспектах функціонування та поширення природно-заповідних територій і об'єктів.</p>
<p>Компетентності</p>	<p>Загальні компетентності. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>Здатність до критичного осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей, зрозумілого і недвозначного донесення власних висновків, а також знань і пояснень, що їх обґрунтовують, до осіб, які навчаються.</p> <p>Фахові компетентності. Здатність пояснювати геоекологічні аспекти функціонування природно-техногенних систем, прагнення до збереження навколишнього середовища, раціонального природокористування, охорони ландшафтного різноманіття та біорізноманіття, природоохоронної та природно-заповідної діяльності, розуміти та пояснювати стратегію збалансованого розвитку людства.</p> <p>Здатність до системного географічного мислення, критичного сприйняття інформації, розуміння та пояснення основних фізико-географічних та суспільно-географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних просторових та часових рівнях його організації, уміння встановлювати географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства, виявляти тенденції їх розвитку.</p>
<p>Програмні результати (Чому можна навчитися)</p>	<p>Вивчивши дисципліну «Природно-заповідні території» студенти будуть знати і розуміти принципи та закономірності будови і функціонування ландшафтної оболонки Землі, особливості фізико-географічних об'єктів і процесів у геосферах, взаємозв'язків у ландшафтах та біогеоценозах; пояснювати закономірності просторової диференціації ландшафтної оболонки та прояв фізико-географічних закономірностей на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях, у межах океанів, материків, України та її регіонів; розуміти геоекологічні аспекти функціонування природно-техногенних систем та усвідомлювати важливість охорони навколишнього середовища.</p>
<p>Зміст дисципліни</p>	<p>Змістовний розділ 1. Основи заповідної справи в Україні та світі. Природно-заповідні території світу Предмет, завдання, зміст і структура навчального</p>

курсу, його місце в системі географічних та біологічних наук, значення у підготовці вчителя географії. Поняття природоохоронної території, природно-заповідного фонду, природної спадщини, заповідної справи. Наукові засади заповідної справи. Природоохоронні території як важлива складова сталого розвитку людства і держави. Етапи розвитку заповідної справи в Україні. Сучасна структура природно-заповідного фонду України. Класифікація території та об'єктів ПЗФ України. Соціально-екологічна значущість природно-заповідних територій. Правовий режим територій та об'єктів ПЗФ та природних територій особливої охорони. Форми власності на територіях та об'єктах ПЗФ. Охорона та контроль за дотриманням режиму природно-заповідних територій. Органи державного управління в галузі організації, охорони та використання природно-заповідних територій. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Міжнародне співробітництво в галузі охорони біологічного і ландшафтного різноманіття. Міжнародні природоохоронні організації: Міжнародний Союз Охорони Природи (IUCN), Всесвітній Фонд дикої природи (WWF), Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP), Всесвітня комісія з охоронних територій (WCPA), Програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера». Міжнародні природоохоронні конвенції, угоди, акції: «Конвенція про біологічне різноманіття» (Ріо-де-Жанейро, 1992), «Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення... як середовище існування водоплавних птахів» (Рамсар, 1971), «Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини» (Париж, 1972) та ін. Червона книга МСОП.

Змістовний розділ 2. Класифікація заповідних територій України. Характеристика основних категорій заповідних територій і об'єктів України.

Класифікація природно-заповідних територій МСОП. Світова природна спадщина (Йеллоустонський національний парк, Національні парки: «Гранд-Каньйон» (США), «Вуд-Баффало» (Канада), «Галапагоські острови» (Еквадор), «Водоспад Вікторія» (Замбія-Зімбабве), «Кіліманджаро» (Танзанія), «Какаду» (Австралія), «Озеро Байкал», «Праліси Комі» (Російська Федерація), «Букові праліси Українських Карпат» та ін. Найвизначніші природно-заповідні території континентів. Природно-заповідні території України. Біосферні заповідники України.

Структура території та особливості управління і діяльності біосферних заповідників. Біосферний заповідник «Асканія-Нова ім. Е.Ф. Фальц-Фейна», Чорноморський, Карпатський, Дунайський біосферні заповідники. Природні заповідники України: зонально-регіональний огляд (Поліський, Рівненський, Черемський, Розточчя, Медобори, Канівський, Український степовий, Луганський, Дніпровсько-Орільський, Єланецький степ, Горгани, Ялтинський гірсько-лісовий, Кримський, Карадазький, Мис Мартьян, Казантипський, Опуцький). Національні природні парки. Функціональне зонування, рекреаційна діяльність на території національних парків. Характеристика національних природних парків України (Азово-Сиваський, Вижницький, Карпатський, Святі гори, Синевир, Шацький та ін.). Регіональні ландшафтні парки (РЛП). Статус, завдання, структура території. Характеристика РЛП (Гранітно-степове Побужжя, Кременчуцькі плавні, Веселобоківський та ін.). Заказники. Пам'ятки природи. Загальна характеристика об'єктів і територій загальнодержавного значення. Заповідні урочища: статус, завдання та режим охорони. Ботанічні сади як науково-дослідні природоохоронні установи. Структура території та основні вимоги щодо режиму ботанічних садів. Найбільш відомі ботанічні сади України (Центральний ботанічний сад НАН України ім. М.М. Гришка (м. Київ), Ботанічний сад ім. академіка О.В. Фоміна (м. Київ), Нікітський ботанічний сад та ін.). Дендрологічні парки (Софіївка, Олександрія, Веселі Боковенькі, Тростянець та ін.). Зоологічні парки (Київський, Миколаївський, Одеський, Харківський та ін.). Режим території та охорона тваринного світу. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва як найбільш визначні зразки паркового будівництва, що є природоохоронними рекреаційними установами (Алупкінський, Гурзуфський, Володимирська гірка, Хутір Надія та ін.). Оптимізація мережі природно-заповідних територій України. Основні напрямки розвитку природно-заповідних територій. Формування мережі міждержавних природно-заповідних територій. Існуючі та проєктовані міждержавні об'єкти і території ПЗФ («Східні Карпати», «Дельта Дунаю», «Західне Полісся», «Брянські та Старогутські ліси» та ін.). Природна спадщина України. Концепція створення національної екомережі. Європейська екомережа та досвід формування національних екомереж у країнах

	<p>Європи. Територіальні елементи екомережі. Загальнодержавна програма формування національної екомережі України. Головні риси екомережі України. Природно-заповідний фонд Кіровоградської області. Історія та передумови формування ПЗФ, його сучасна структура, категорії природно-заповідних територій та об'єктів. Природно-заповідні території місцевого та загальнодержавного значення. Характеристика ПЗФ за категоріями: дендропарк («Веселі Боковенькі»), регіональний ландшафтний парк «Веселобоковеньківський», заказники, пам'ятки природи (ландшафтні, гідрологічні, ботанічні, зоологічні тощо), заповідні урочища, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Основні напрямки оптимізації ПЗФ області. Біологічне і ландшафтне різноманіття природно-заповідних територій. Червона книга України. Зелена книга України.</p>
<p>Критерії оцінювання роботи студентів</p>	<p>При оцінюванні навчальних досягнень студентів насамперед враховується ступінь опанування теоретичними знаннями з курсу, рівень осмислення здобутих знань, повнота розкриття головних понять, точність застосування наукових термінів, правильність виконання практичних завдань, оволодіння вміннями і навичками правильно та ефективно застосовувати отримані знання на практиці, ступінь розвитку в студентів творчого мислення, сформованість наукового світогляду. Поточному оцінюванню підлягають такі форми роботи студентів як усна та письмова відповідь на поставлені питання, доповіді, повідомлення, презентації, участь у дискусіях, виконання завдань практичних робіт, аналіз різних джерел інформації та підготовка на основі цього тез, конспектів, рефератів, інші форми самостійної роботи, орієнтування за картами, виконання тестів, контрольні роботи. Максимальна кількість балів за повну, вичерпну відповідь в усній або письмовій формі – 10 балів. Виконання практичної роботи оцінюється максимум в 5 балів. Підготовка рефератів, розгорнутих доповідей, мультимедійних презентацій – максимум 5 балів. За тестування чи контрольну роботу максимум можна отримати 10 балів. Підсумкова форма контролю – залік. Підсумкова семестрова оцінка (максимум 100 балів) визначається як сума поточних оцінок за різні форми аудиторної роботи, самостійну роботу студента та контрольні роботи. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру.</p>

У випадку отримання 35-59 балів (FX за шкалою ЄКТС) або 1-34 (F) за результатами семестрового контролю з дисципліни «Природно-заповідні території» студент обов'язково здійснює перескладання для ліквідації академічної заборгованості. Для окремих студентів у разі наявності поважних причин (стан здоров'я, участь в олімпіадах, конкурсах, змаганнях тощо), підтверджених документально, розпорядженням по деканату можуть встановлюватись індивідуальні терміни складання заліку.

Так за умов хвороби студенти після виходу на навчання приносять довідку, завірену у медпункті Університету, та реєструють її протягом трьох днів у деканаті факультету. Після цього їм продовжують сесію.

Також студенти мають право на повторне проходження семестрового контролю за умов конфліктної ситуації між студентом та викладачем. Для цього за дозволом ректора формується комісія із перескладання (три особи) та визначається нова дата контрольного заходу.

Політика курсу

Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на лабораторних заняттях, експрес-контролю, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання студентом тощо.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття;
- аналіз джерельної та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- систематичність роботи на практичних заняттях, активність під час обговорення питань.

Під час вивчення дисципліни «Природно-заповідні території» студенти мають регулярно відвідувати навчальні заняття згідно затвердженого розкладу або ж документально підтвердити важливу причину своєї відсутності (медична довідка, довідка з військового, лист-клопотання щодо участі у певних культурно-

масових, наукових, спортивних заходах тощо).
В процесі навчання студенти мають дотримуватись принципів академічної доброчесності та загальноприйнятих норм етичної поведінки: зокрема не допускається з боку студентів списування, надання завідомо неправдивої інформації, фабрикація та фальсифікація даних, академічний плагіат та самоплагіат, несвоєчасне виконання чітко поставленого завдання, пропонування хабара викладачу, користування мобільним телефоном під час занять різної форми, а також іншими гаджетами під час контрольних заходів перевірки знань. Співпраця студента із іншими учасниками навчального процесу (викладачами, студентами, працівниками навчальних лабораторій, деканату, бібліотеки та ін.) має базуватись на принципах поваги, партнерства та взаємодопомоги, відповідальності, законності, соціальної справедливості, дотримання ділового етикету.
Студент має право звертатися до викладача за додатковим поясненням матеріалу курсу чи змісту практичних завдань протягом робочого часу під час консультацій.

**Інформаційне
забезпечення**

навчальні матеріали підвантажуються в Google Classroom за адресою:
<https://classroom.google.com/c/ODAxMDAwODYyNDIy>
ресурс для проведення онлайн-занять в Google Meet:
<https://meet.google.com/prw-gvmp-fof>
онлайн-тестування відбувається на платформі Classtime: <https://www.classtime.com>
Електронні джерела інформації:
1. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_089#Text.
2. Максимов В.В. Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 / В.В. Максимов // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2009. – Т. 5. – 560 с.
3. Методичні матеріали щодо створення та проектування територій ПЗФ України [Електронний документ]. – Режим доступу: www.dnu.dp.ua.
4. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Природно-заповідний фонд України [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wownature.in.ua/oberihaymo/pryrodno-zapovidnyy-fond/>

5. Мудрак О.В. Науково-методичні принципи і підходи формування екологічної мережі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua.

6. Природно-заповідний фонд України [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pzf.land.kiev.ua/>

7. Рекомендації щодо порядку оголошення заказників, заповідних урочищ та пам'яток природи на території водноболотних угідь та малих річках [Електронний документ] / О. Гуцал. – Режим доступу: <http://uarivers.net>.

8. Створення об'єктів і територій природно-заповідного фонду [Електронний документ] / І.Ю. Парнікоза, О.В. Василюк. – Режим доступу: <http://pryroda.in.ua>.

9. Україна інкогніта. Офіційний сайт [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainaincognita.com/>.

10. ЮНЕСКО. Офіційний сайт [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://whc.unesco.org/>.

Матеріально-технічне забезпечення

Ноутбук Packard Bell EASYNOTE TM85-JN-003RU 4Gb (1).

Телевізор LG 42LA615V (1).

Мультимедійний проєктор BenQ MS506 (1).

Проекційний кран (1).

Навчальна література. Базові джерела інформації:

1. Андрієнко Т.Л., Онищенко В.А., Клестов М.Л., Прядко О.І., Арап Р.Я. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації / під ред. д.б.н. проф. Т.Л. Андрієнко. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 60 с.

2. Андронов В.А. Заповідна справа: навч. посіб. / В.А. Андронов, Є.О. Варивода, Г.В. Тітенко. – Х.: НУЦЗУ, 2013. – 204 с.

3. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (переклад українською мовою). – Київ: Авалон, 1998. – 52 с.

4. Дуднікова І.І. Концепція заповідної справи: сутність, значення, основні тенденції становлення і формування / І.І. Дуднікова // Гуманітарний вісник ЗДА. – 2012. – № 50. – С. 231-242.

5. Експрес-оцінка стану територій природно-заповідного фонду України та визначення пріоритетів щодо управління ними / Б.Г. Проць, І.Б. Іваненко, Т.С. Ямелинець, Е. Станчу. – Львів : Гриф Фонд, 2010. – 92 с.

6. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки». – Київ, 1999.

7. Заповідна справа в Україні: Навчальний посібник. / За загальною редакцією М.Д. Гродзинського, М.П. Стеценка. – К.: 2003. – 306 с.

8. Заповідні куточки Кіровоградської землі. / заг. ред. Т.Л. Андрієнко. – К.: Арктур-А, 2008. – 240 с.

9. Зелена книга України / під заг. ред. чл.-кор. НАН України Я.П. Дідуха – К. : Альтерпрес, 2009. – 448 с.

10. Н. Петрина. Заповідна справа. / Краєзнавство. Географія. Туризм. – К., 2007. – №21-24. – 96 с.

11. Національний атлас України / Нац. акад. наук України; гол. редкол. Б.Є. Патон; відп. ред. Л.М. Веклич. – К. : ДНВП «Картографія», 2007. – 440 с.

12. Подбайло А.В., Яненко В.О. Охорона природи: навчальний посібник / А.В. Подбайло, В.О. Яненко. – К.: ТОФІ КІМЕ, 2014. – 208 с.

13. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа : навч. посіб. / С.Ю. Попович. – К. : Арістей, 2007. – 480 с.

14. Природно-заповідний фонд України: території та об'єкти загальнодержавного значення / Гол. ред. К.М. Ситник. – К. : ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2009. – 332 с.

15. Решетюк О.В. Заповідна справа: теорія та практика: навч.-метод. посіб. Ч. 1 / О.В. Решетюк. – Чернівці: Рута, 2007. – 100 с.

16. Решетюк О.В. Заповідна справа: теорія та практика: навч.-метод. посіб. Ч. 2 / О.В. Решетюк. – Чернівці: ЧНУ, 2008. – 232 с.

17. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.

18. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.

Додаткові джерела інформації:

1. База даних заснування біосферного резервату. Programul Phare-Credo. – Editura Echim, 2000. – 91 s.

2. Бевзенко В.М. Управління природно-заповідним фондом України (організаційно-правові питання): монографія / В.М. Бевзенко. – Херсон : Айлант, 2005. – 268 с.

3. Герасименко Я. Правова охорона природно-заповідного фонду України / Я. Герасименко // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 4. – С. 266-271.

4. Гірний Б.М. Еколого-економічні аспекти розвитку ПЗФ України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.економ.наук: спец. 08.00.06. «Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища» / Б.М. Гірний. – К., 2008 – 21 с.

5. Програма літопису природи для заповідників та національних природних парків / ред. Т.Л. Андрієнко. – К.: Академперіодика, 2002. – 103 с.
6. Страшнюк Д.В., Кваша В.І., Страшнюк Н.М. Природо-заповідні території: Курс лекцій для студ. біол. та екол. спец. пед. вузів (денна форма навч.). – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – 89 с.
7. Тарасова О.С. Перспективи використання системного планування у заповідній справі в Україні / О.С. Тарасова // Наукові записки НаУКМА. – Т. 106.– 2010. – С. 66-70.
8. Формування національної екологічної мережі та розвиток туризму / Всеукраїнська екологічна ліга, Центр екологічної освіти та інформації ; упоряд. Т.В. Тимочко. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2009. – 28 с.
9. Biosphere Reserves on Borders. – Warsaw: National UNESCO-MAB Committee of Poland, 2000. – 133 p.
10. Breymeyer A., Bural M., Stojko S. e.a.. The East Carpathians biosphere reserve Poland/Slovakia/Ukraine. Warsaw, 1999. – 62 p.
11. Davey A.G. National System Planning for Protected areas. / World Commission on Protected Areas, Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 1 (Series Editor: Adrian Phillips). – IUCN – The World Conservation Union, 1998. – 71 p.
12. Denisiuk Z., Stoyko S. Ekologiczne podstawy stworzenia rezerwatow biosfery na pograniczu Polski i Ukrainy. // Chronmy przyrode ojczysta, 2000, No 1. – S. 18-36.
13. Perspectives on ecological networks / Edited by: P.Nowicki, G.Bennett, D.Middleton, S.Rientjes, R.Wolters. – European Centre for Nature Conservation publications series on Man and Nature, vol.1 August 1996, Arnhem. – 187 p.
14. Transboundary Protected Areas for Peace and Cooperation. – IUCN, 2001. – 111 p.